

içinden Bologna geçen bir düş

John Berger'in Bologna yürüyüşü, bir Morandi tablosuna benziyor; ışıklarla ve gölgelerle oyun oynuyor. Bedenler ve gizler de oyuna katılıyor. Vakti zamanında direnişe geçen anti-faşist partizanların ruhları da

Ali BULUNMAZ

JOHN Berger'ı John Berger yapan şeylerin başında, dünyanın dışında gibi görünürken yaşamın tam ortasında yer alan ya da oraya düşen, fazlalıklardan arındırıldığı, çebebi tavrıyla ve eksiksiz kurduğu cümleleriydi. Hızdan ve kaostan âzade yazarlığıyla, sanatçılığıyla ve hümanistliğiyle bakıp gördü, yorumladı ve yorumlanacak pek çok cümle bıraktı ardında Berger.

Sevginin, yorumlamanın ve yazmanın en duru, en yalın hâliydi Berger'ın kitaplarında karşılaştıklarımız. Yoksunluğu ve zenginliği hep böyle anlattı; bakış açımızı değiştirmek için çok uğraştı, eski ve yeniyi buluşturken hep sakindi. Pek az yazar ve sanatçı onun gibi anlatmayı başarabildi.

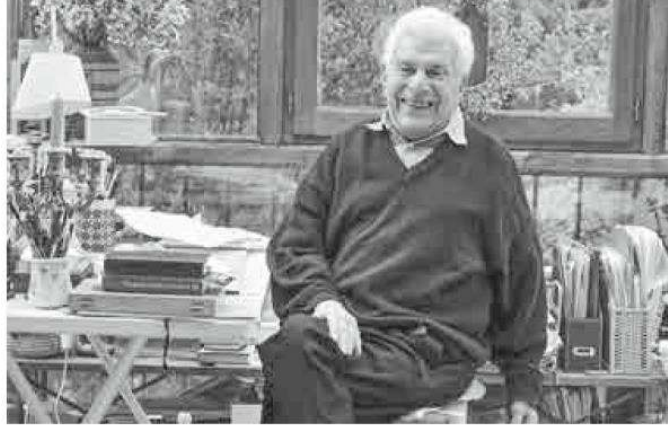
Susan Sontag'ın deyişiyle "önemli olanı dile getiren", hayali ve hayati birleştiren Berger, kendisi için özel olanda herkesin bir şeyler bulabileceğini de göstermişti. Cevat Çapan'ın Türkçeye çevirdiği, içinde Berger'ın hatıralarından parçalar bulunan Bologna'nın Kırmızı Tenteleri de böyle bir kitap.

EDGAR'IN ANISINA SAYGI

Berger, Bologna'nın Kırmızı Tenteleri'nde çocukluğunun önemli simalarından ve ünlü ressam Giorgio Morandi'yle benzettiği amcası Edgar'ın peşinden gidiyor. Çocukken yaşsız, ölümsüz ve hiç değişmeyecekmiş gibi gördüğü amcasını anlatırken hem geçmişe selam gönderiyor hem de Edgar'ı ölçsüz ve farkında olmadan sevdiği günleri anıyor.

Amcasının 'başarısızlığı', etrafındaki insanların yaptığının aksine başka şeylere kıymet vermesi, hemen her şeye farklı gözle bakabilmesi, bilgisi ve soğukkanlılığı Berger'ı çok etkilemiş. Bu etkiyi, Edgar'ın ölümünden seneler sonra kaleme aldığı satırlar yansıtıyor: "O tanıdığım en uysal insan mıydı, yoksa en inatçı ve başına buyruk biri miydi? Belki de hepsiydi. Kısacası, kendisi hiçbir zaman olmasını beklediğiniz yerde değildi."

Berger, geri dönüp baktığında Edgar'ın hatırasında ve onunla bi-

John Berger

YKY

BOLOGNA'NIN KIRMIZI TENTELERİ

John Berger

Çeviren: Cevat Çapan
Yapı Kredi Yayınları, 2022

riktirdiği anılarında, kimi zaman bir Avrupa tarihi kimi zaman da kültür tarihinden izler görüyor. Amcasının kulağına küpe yaptığı "zaman gösterecek" sözünün hakkını veriyor.

Kitapsever, gezgin ve görgü sahibi amcası Edgar'ın, Berger'a verdiği mutluluğun ve güvenin anlatımı Bologna'nın Kırmızı Tenteleri. Sıradan gezginliği ve insanlığı, Edgar'ı sıra dışı yapan özelliklermiş; Berger'ın yazdıklarından öyle anlaşılıyor. Gezginiği, pek çok noktadan sonra Bologna'yla ve elbette Morandi'yle buluşturuyor Edgar'ı. Berger, benzer pek çok yönü bulunan ikilinin önemli bir farkı olduğunu not ediyor: "İkisi arasındaki ayrım Morandi'nin tutkulu büyük bir sanatçı, amcamın ise tutkulu bir mektuplaşma meraklısı olmasıydı."

Berger, Bologna'nın kırmızısına hayran olan ve orası için "dönülmesi gereken bir şehir"

diyen amcasıyla yaptığı Morandi sohbetlerini hatırlarken kente uğruyor, okurları da yanında götürüyor.

ÖLDÜKTEN SONRA...

San Petronio bazilikasının cephesindeki merdivenlere oturup etrafa bakan insanlar misali olup biteni gözlemleyen Berger, bugünü ve geçmişi buluşturuyor. Geçmişin alışkanlıklarının şimdiye taşındığını görüyor, hatıralar ve bugün; Bologna'nın tarihi ve Berger'ın anıları keşif ediyor.

Zengin bir kentken yoksullaşan Bologna'da gezen Berger, şehir için "öldükten sonra sokaklarında dolaşabileceğiniz bir yer" diyor. "Hayal edilmesi güç bir şehir" diye niteliyor orayı. Amcasıyla Bologna ve Morandi üzerine konuşmaları bir gölge gibi takip ediyor onu.

Berger'ın bakma ve görme, anlama ve anlamlandırma refleksi Bologna'da da çalışıyor: Ortaçağ'dan bu yana sürekli tarih ve kültür biriktiren bu kentte bir mimar, ressam ve şehir planlamacı gibi dolayan Berger, sevincin ve kederin kemerlerin altında el ele akşam yürüyüşüne çıktığını fark ediyor.

Kırmızının çeşitli tonlarındaki tentelerin Berger'a eşlik ettiği bu yürüyüş, bir Morandi tablosuna benziyor; ışıklarla ve gölgelerle bir oyun oynuyor yazar. Tentelerin ardındaki bedenler ve gizler de bu oyuna katılıyor. Vakti zamanında direnişe geçen anti-faşist partizanların ruhları da...

Berger da gördüklerinden sözcükler yardımıyla bir tablo

çıkıyor. İçinde Bologna olan bir düşü ya da amcasıyla yaptığı bir yolculuğu resmederken "zamanla anlayacağını" fark eden Berger, bir kez daha kulağına kalan sözlere dönüyor: "Amcam birçok insanın kendi çevrelerinin etkisi altında kalmamak için inatla nasıl dış dünyaya baktığını öğrenmişti. Bunu başarabilmenin en sık kullanılan yöntemi ise her şeyin sıradan olma zorunluluğunda ısrar etmeleriydi. Söylenmeyen bir şeyin yararı onun sıradan bir şey gibi reddedilemeyeşidir. Bir akşam St. Malo'da, yatmadan önce amcam bir kadeh Benedictine içerken Tanrı söylenmeyendir, diye mırıldanmıştı."

Anlatıda iki hikâye beraber yürüyor: İlki, Berger'ın amcasına dair hatıraları, ikincisi Berger'ın gözünden kentin tarihi, mimarisini, sanatsallığı ve insanların günlük hayatı. Kederin ve sevincin, koşturmacanın ve durgunluğun bu hayattaki yeri. Başka bir deyişle akıp giden yaşam; şimdi ve geri döndürülemezliğin birlikteliği... Figürlerin, yapıların ve kentin bugünkü sahiplerinin ilişkisinin yanı sıra Berger'ın amcasıyla biriktirdiklerine benzer hatıraların varlığı da bu anlatıda ki yerini alıyor.

Etrafındaki yapılardan "fısıltı çığlıkları" yükselen kırmızı tenteler bir leitmotiv bu satırlarda: "Tente bir yandan güneşi perdelerken bir yandan da yas duygusunu kapalı bir mekânda koruyarak yas tutanların kararlılığını pekiştiriyor."

Sözcüklerin kalabalığına karıştığı Bologna'da Berger, vakit geçtikçe azalacağını düşündüğü sabırsızlığının hâlâ aynı şiddette devam ettiğini ve zamana güveninin yitip gittiğini anlıyor. Böyle bir sabırsızlık ve güvensizlik içindeyken hem kente hem de geçmişine bakıyor; küçük umutlarla ve zevklerle yüzleşiyor bir kez daha. Hayallerine ve düşlerine tekrar giren amcasıyla da... Sonunda, giden amcasının ardından kulağında Bologna'nın sesleri kalıyor.

Bologna'nın Kırmızı Tenteleri, Berger'ı Berger yapan şeylerden birini daha gösteriyor bize; amcası Edgar'ı. Diğerlerine Berger'ın öteki kitaplarını okuyanlar âşina zaten.